

Fot. Ada Kobusiewicz

Das Franz Ferdinand Prinzip

Warum der Erste Weltkrieg wirklich begann

Anita Hohenberg

Igor Friedrich Petković

Thomas Jorda

Lois Lammerhuber

Michael Prock

Norbert Winding

Edition Lammerhuber

Franz Ferdinand Prinzip. Synthesis of two enemies / Franciszek Ferdynand Pryncypium. Synteza dwóch wrogów

Art Guerrilla Camp in Banja Luka, BIH,
Exhibition in Garnisonsmuseum in Graz, Austria.

ADA KOBUSIEWICZ

Celem projektu autorstwa [Igora F. Petkovića](#), współczesnego artysty i kulturologa austro-serbskiego, było stworzenie artystyczno-naukowego dyskursu na temat zamachu przeprowadzonego na następcę tronu Habsburgów Franza Ferdynanda (Franciszek Ferdynand Habsburg) 28 czerwca 1914 roku w Sarajewie. Istotne było odniesienie się do konsekwencji tego wydarzenia, takich jak rozpad monarchii habsburskiej i rozwój tendencji nacjonalistycznych w Europie, jak również spojrzenie na zamach jako na bezpośrednią przyczynę wybuchu I wojny światowej. Artyście chodziło o opracowanie założeń wspólnej dyskusji i analizy prowadzącej do refleksji nad zbiorową pamięcią historyczną i rządami panującymi we współczesnej Europie, a następnie przedstawienie wyników tej debaty w postaci artystycznej manifestacji, co finalnie miało miejsce we wrześniu 2014 roku w Banja

Luce, w Bośni i Hercegowinie i 13 stycznia bieżącego roku w Grazu, Austrii. Projekt charakteryzował się różnorodnością narodową i ekspresywą autorów. Działania obejmowały: malarstwo, rzeźbę, fotografię, video art, instalacje, performansy, eksperymenty muzyczne, eseje filozoficzno-artystyczne, a także warsztaty czy łórkoszopy artystyczne (w Serbii w XIX wieku, Vuk Karadžić wprowadził do dziś stosowaną metodę dla wyrazów obcych, *Pisz tak jak mówisz, czytaj tak, jak jest napisane*). Ta wymiana myśli i wspólny proces kreatywny, historia i jej artystyczna interpretacja, a także sam temat widziany we współczesnym kontekście stanowiły przewodnią linię **Art Guerrilla Camp** w Banja Luce. Jego częścią było sympozjum naukowe pod tytułem *Conspiracy Praxis*, gdzie wśród dyskutantów znaleźli się Profesor Dragan Prole z Akademii Sztuk Pięknych w Nowym Sadzie w Serbii, Profesor Zlatiborka Popov

Momčinović z Faculty of Philosophy East Sarajevo Bosnia and Herzegovina oraz Werner Mandlberger z Austrii i autor całego projektu Igor F. Petkovića.

Aby zrozumieć istotę interpretacji artystycznych ważne jest zapoznanie się z mitologią krążącą wokół samego zamachu. Została ona opisana w książce Igora F. Petkovića *Das Franz Ferdinand Prinzip. Warum der Erste Weltkrieg wirklich begann!* Kluczową jej postacią jest Franz Ferdynand i jego obłądana pasja do łowiectwa, a tym samym do zabijania. Jego kolekcja 274 889 trofeów ukształtowała monarchę na jednego z największych myśliwych swoich czasów. Za jego następcę w dziedzinie łowiectwa uznać można Nicolae Ceaușescu, choć wolał on strzelać do wielkiej zwierzyny, na przykład do niedźwiedzi. Łączy ich również to, że trakcie polowania zastrzelili białą dziką kozę. Obaj też zmarli po 10 miesiącach po tym wydarzeniu. W legendach ludowych i tradycji krążącej między Alpami i Bałkanami, biała dzika koza to symbol boskości, obrońca dzikiej górskiej przyrody, zwana w Słowenii i Bułgarii *Zlatorog*, czyli Złotym Rogiem. Legenda mówi, że myśliwy, który zastrzelił *Zlatoroga* umrze w ciągu następnego roku.

Jak wcześniej wspominałam, zamach na Franza Ferdynanda dokonany przez Gavrilo Principa, najczęściej wskazywany jest jako bezpośrednia przyczyna wybuchu wojny. Miał on jednak naturalnie szerszy i ewidentny wpływ na późniejsze stosunki austro-serbskie. Dlatego próba odczytania postaci zamachowca jest interesująca i ważna. Postać Gwarila Principa pojawia się w debatach i wywiadach jakże z artystami prowadziła austriacka pisarka [Margarita Kinstner](#), biorąca aktywny udział w manifestacji w Grazu (więcej na blogu poświęconym [Art Guerilla Camp](#)). Kinstner opisuje

swoje przeżycia w następujący sposób: *Two enemies. Two different histories. Austria and Serbia. Or are there even more? Gavrilo Princip – hero or murderer? There are more than two histories. More than two enemies. The holy legends of three different Balkan nations crashing against each other. Being critical in Republika Srpska needs a huge amount of courage – especially for very young artists. In Republika Srpska I learned that we are all brainwashed by propaganda. In BiH propaganda is a common thing – in Austria it is more hidden. Art has to be critical. Art shows the things governments try to hide under a big blanket. (Dwóch wrogów. Dwie różne historie. Austria i Serbia. A może jest ich nawet więcej? Gavrilo Princip – bohater czy morderca? Są więcej niż dwie historie. Więcej niż dwóch wrogów. Święte legendy o trzech różnych bałkańskich narodach niszczących się nawzajem. Bycie krytycznym w Republice Serbskiej wymaga sporej dozy odwagi – zwłaszcza od młodych artystów. W Republice Serbskiej nauczyłam się, że wszyscy mamy wyprane mózgi przez propagandę. W Bośni i Hercegowinie propaganda jest codziennością – w Austrii jest nieco bardziej ukryta. Sztuka musi być krytyczna. Sztuka pokazuje te rzeczy, które rządy próbują zamieść pod dywan).*

Projekt, którego początkiem była prezentacja książki Igora F. Petkovića, a rozwijający się podczas Art Guerilla Camp w Banja Luce i kontynuowany manifestacją w Grazu w juliańską noc sylwestrową, to nie tylko kooperacja (i kombinacja) autorów i ich ekspresywności artystycznej w postaci performatycznej, wizualnej, multimedialnej i literalnej. Jego częścią to także debata kulturalno-polityczna *Disputed Histories* prowadzona przez serbską artystkę [Vahidę Ramujkić](#) na temat dysharmonii jaka panowała w powojennych podręcznikach byłej Jugosławii i Austrii.

Fot.1.1: www.itsch.org (Vahida Ramujkić – workshop)

Tak jak wspominałam wcześniej cała manifestacja artystyczna charakteryzowała się bogactwem ekspresywności autorów i ich narzędzi pracy. Niektóre prace artystów przybierały satyryczne i ironizujące formy odbicia męskiego pryncypium, takie jak: łowy, ofiara, zamach i wojna, drugie materializowały się bardziej kontemplacyjnie. Na przykład poprzez ironię polityczną, krytykę władzy jako męskiego pryncypium. Te formy pojawiają się w występie *slam poetry*, chorwackiej grupy kabaretowej Ljubavno-politički Cabaret TNT Kormoran w składzie: Žarko Jovanovski, Zoran Inđić, Vid Jeraj, Siniša Matasović, Zoran Kelava i Orfej. Oprócz wyśmienitej interpretacji i talentu literackiego wszystkich członków zespołu,

mogłam wysłuchać wiersza recytowanego przez Vida Jeraja, pod tytułem *Do Mirona Białoszewskiego*. Z kolei Austriak [Michael Punz](#), w swej pracy *Efekt domino* stosuje kolaż materiałów. Dla tego młodego rzeźbiarza ważnym elementem tworzenia jest symbolika samego materiału z którym pracuje, czyli drzewa, gipsu i metalu. Michael, z solidnego pnia konstruuje za pomocą piły spalinywej *Zlatoroga*, symbol przyrody, któremu w miejsce serca przyczepia kawałek metalu z I wojny światowej. Następnie buduje z gipsu bardzo delikatną konstrukcję domino, z wyrzeźbioną twarzą Franza Ferdynanda, która symbolizuje rozpad i porażkę, a także jest łańcuchem wydarzeń, od których nie ma drogi odwrotu.

Fot.1.2: Igor F. Petković (Michael Punz – *Efekt domino*)

[Josip Mićković](#), artysta z Mostaru (Bośnia i Hercegowina – BiH), w swoich chromatycznych szkicach doskonale przedstawia krytykę męskości. Ironizuje na temat freudowskiego fallusa, buntuje się przeciwko homofobii, widocznej i odczuwalnej w BiH i w Serbii. Poza tym postaci przedstawiane przez Josipa to głównie wojskowi, partyzanci, politycy. Autor częściowo ich obnaża,

odnosząc się z drwiną do skorumpowanej i pokrytej hipokryzją sceny politycznej w całej ex/Jugostawii. Jego polityczna, społeczna i seksualna orientacja w dużej mierze nawiązuje do hiszpańskiego poety Federico Garcia Lorki, również zadeklarowanego homoseksualisty, który zginął z rąk skrajnie prawicowej bojówki na początku hiszpańskiej wojny domowej.

Fot.1.3: Igor F. Petković (Josip Mićković – *wybrane szkice*)

Fot.1.4: Igor F. Petković (Josip Mićković – wybrane szkice)

Druga praca Josipa to akwarele na wielkim płótnie: *Event in slow motion*. Artysta kreuje chromatyczny collage mitologicznych i realnych postaci związanych z zamachem na Franza Ferdynanda.

Fot.1.5: Igor F. Petković (Josip Mićković – *Event in slow motion*)

Do tematu freudowskiego fallusa, czyli znowu Męskości nawiązują też moje prace *Diogenes Light* i *Was ist dein Prinzip*. Pierwsza, rzeźba Fallusa ze szkłem powiększającym zwróconym w stronę mini

fallusa wynurzającego się z broni, to konkluzja całego dyskursu na temat Męskich Pryncypiów, to poszukiwanie tych zasad. Stąd właśnie tytułowe Diogenesowe światło.

Fot.1.6: Ada Kobusiewicz (Ada Kobusiewicz – *Diogenes Light*)

Druga praca, którą jest krótki film zatytułowany *Was ist dein Prinzip*? (*Jaka jest Twoja zasada?*) (<http://vimeo.com/109518604>), stała się satyrą samego słowa *Prinzip* (zasada, pryncypium), ironią męskości. Zresztą końcowa idea filmu okazała się całkowicie odległa od myśli początkowej, w której ważna była dla mnie nagość rozmówców. Mężczyźni niechętnie jednak pokazują swoją freudowską męskość, ogarnia ich wstyd i stają się nerwowi. Dlatego wydaje mi się, że rozmawianie na temat pryncypiów w takich okolicznościach przyniosłoby inne rezultaty, bardziej rzeczywiste i szczerze. Ostatecznie więc

„ubrany” film przybrał charakter dokumentalno-satyrycznego. Możliwe, że w tej formie jest bardziej dostępny dla szerszego grona odbiorców.

Fot.1.7 zdjęcie z filmu *Was ist dein Prinzip?* Ada Kobusiewicz

Kolejnym artystą biorącym udział w wystawie był [Michael Maier](#) z Austrii. Skonstruował on trzymetrową instalację w miejscu pomnika umieszczonego na terenie Garnisonsmuseum (muzeum wojskowe) w Grazu i poświęconego, tym którzy zmarli i zginęli w czasie wojen. Ważnym elementem tej instalacji, a także samego performansu artysty jest krojenie i smażenie surowego mięsa, które tu symbolizuje śmierć i przegraną. Tym samym jest więc upadkiem męskich pryncypiów, a może nawet upadkiem ludzkich zasad. Pokrojone mięso przekształca się w ofiarę, którą artysta składa na pomniku. Ciekawym wydarzeniem była tu reakcja niektórych ze zwiedzających wystawę, którzy dzwonili do dyrektora muzeum z pretensjami: „Jak to można w dzisiejszych czasach tyle mięsa marnować!”

Fot.1.8: Igor F. Petković (Michael Maier – installation)

Fot.1.9: Igor F. Petković (Michael Maier – installation)

Kończąc tę krótką „relację” chciałabym przybliżyć czytelnikom prace samego organizatora, kuratora, a także artysty biorącego udział w manifestacji, Igora F. Petkovića. Moja uwaga skoncentrowała się na jego dwóch pracach: *Gavrilos Prinzip*, krótkim filmie wyprodukowanym w 2011 roku i kolażach fotograficznych nawiązujących do zamachu, który miał miejsce w redakcji tygodnika *Charlie Hebdo* w Paryżu, 7 stycznia 2015 roku. Pierwsza praca również nawiązuje do zamachu. Tym razem jest to prawie ośmiominutowy film (<http://vimeo.com/57975478>), w którym Petković przedstawia zamachowca maszerującego ulicami, z bronią w ręce. Broń ta została skradziona z obecnego Muzeum Miasta Graz, domu, w którym 18 grudnia

1863 roku urodził się Franz Ferdynand. Bohater, jak sam artysta mówi *idzie śladami Gawriłowego zamachu*, protestując przeciwko narzuconej polityce kulturalnej, dokonuje zamachu na zwierzchnika publicznej instytucji sztuki:

Dzisiejsze zamachy mają takie samo pryncypium jak zamach przed stu laty. Temat zamachu jest cały czas aktualny i nadal manipulowany. Naszą bronią jako artystów jest sztuka, za pomocą której możemy wyrazić nasze niepokoje i niezadowolenie z przeszłej i aktualnej sytuacji politycznej, mającej wielki wpływ na kulturę. Wierzę, że sztuka ma moc odzwierciedlenia prawdziwych historii i siłę, która potrafi poruszyć wewnątrz indywidualium i zachęcić go do refleksji.

Fot.2.0 Igor F. Petković (Igor F. Petković – foto kolaże)

Oczywiście nie tylko sztuka, jak wskazuje Petković, zachęca do refleksji, napotykanie przez nas sytuacje, nasze życie i otaczająca nas rzeczywistość, kosmos i jego tajemnice, wpędzają nasze komórki w ciągły ruch. W dzisiejszych czasach wszyscy jesteśmy ofiarami zamachu, dokonanego w dyplomatyczny sposób przez rządzące jednostki. Największy zamach na świecie, ten na indywiduum, na jednostkę, to temat, który nie traci na swej aktualności. W 2014 obchodziliśmy stuletnią rocznicę zamachu na Franza Ferdynanda. A kiedy obchodzimy rocznicę zamachu na jednostkę? Może warto ustalić jakąś reprezentatywną datę aby uświadomić jednostce jej położenie? Wydaje się, że czasy, kiedy kontrola jednostki stanowiła treść relacji władzy bez problemu wpisały się w historię współczesną i w naszą codzienność. Austria: Dzisiaj podpisałam umowę o wynajem lokalu mieszkalnego, gdzie w jednym paragrafie figuruje zakaz wywieszania pościeli przez okno, gdyż uderza to w estetykę budynku. Polska: Moja mama kilka lat temu dostała mandat za picie piwa w parku, a mowa jest o jednej, dopiero co rozpoczętej małej puszcze. Hiszpania: Kolejny mandat, tym razem dla mnie, w wysokości 1200 euro za psa, z którym grałam w piłkę w parku. Takich absurdalnych zakazów jest pełno i za każdym z nich stoją ukryte interesy władzy. Nie każdy zakaz to zamach, ale wiele z nich uderza głęboko w wolność jednostki. Każdy z nas to *Charlie*. Eduardo Galeano (urugwajski pisarz, dziennikarz, dokumentujący i opisujący losy Ameryki Łacińskiej) napisał:

The way of life that is offered by governments as paradise, founded on the exploitation of others and in the destruction of nature, makes our body sick, poisoning the soul and leaving us without the world. Extirpation of communism, implementation

of consumerism: the operation was successful but the patient is dying. (Styl życia, który rządy oferują nam jako rajski, zbudowany na wyzysku innych i niszczeniu natury, czyni nasze ciała chorymi, zatruwa dusze i zostawia oddzielonych od świata. Wykorzenie komunizmu i zakorzenie konsumeryzmu: operacja się udała, pacjent umarł).

Kompozycja Zbigniewa Hołdysa, śpiewana przez wokalistę grupy Perfect, Grzegorza Markowskiego *Chcemy być sobą* nadchodzi jako refleksja na temat zamachu na jednostkę, bowiem każdy z nas *chciałby być sobą jeszcze i wreszcie*. Z pewnością osiągnięcie tego stanu w znacznej mierze zależy to naszych możliwości wizualno-neuronalnych, biorąc pod uwagę fakt, że akt widzenia nie tylko jest związany z okiem człowieka, ale jest również procesem neuronalnym, i co więcej mentalnym. Analogicznie, proces widzenia nie zależy tylko od naszego *hardware'u*, operacji na linii oko-mózg, ale także, i przede wszystkim, od naszego *software'u*, naszej kultury i doświadczeń. To w jaki sposób widzimy, zależy od nas. Ale nie chodzi tu o gatunek i nasz wspólny *hardware*, ale jednostkę i jej personalny *software*. 🙄

Ada Kobusiewicz – urodzona w Polsce.

W roku 2004 przeniosta się do Hiszpanii. Studiowała na Uniwersytecie Granady na Wydziale Filozofii i Sztuki oraz w Andaluzjskim Instytucie Sztuki, gdzie ukończyła różne kursy związane z architekturą światła. W roku 2012 otrzymała tytuł Master of Arts w dziedzinie sztuki, badań i produkcji w Akademii Sztuk Pięknych w Granadzie, a w 2014 tytuł Master of Arts w dziedzinie projektowania oświetlenia w Akademii Sztuk w Nowym Sadzie w Serbii. Od stycznia 2013 roku rozpoczęła studia doktoranckie w dziedzinie badań nad sztuką w Akademii Sztuk Uniwersytetu Kastylia-La Mancha w Hiszpanii. Jej prace koncentrują się

podupadającym i niszczącym otoczeniu, ulotnych przestrzeniach, relacji między świadomością i nieświadomością i ich jednostkowym i wspólnotowym wyrazie. Wystawia w Austrii, Hiszpanii, Serbii, Włoszech, Chorwacji, Bośni i Hercegowinie i Wielkiej Brytanii. Jej prace były pokazywane na festiwalach w USA, Szwecji, Austrii, Anglii, Portugalii, Serbii, Francji, Niemczech, Meksyku, Hiszpanii, Grecji i Rosji. Mieszka i pracuje w Austrii, Serbii, Hiszpanii i Polsce.

Ada Kobusiewicz – was born in Poland. In 2004 she moved to Spain where she studied at the University of Granada, Faculty of Philosophy and Arts and at the Andalusian Institut of Arts where she completed different courses related with light design. In 2012 she finished MA Degree in Art, Research and Production at the Academy of Arts in Granada and in 2014 MA Degree in Light Design at the Academy of Arts in Novi Sad, Serbia. From January 2013 Kobusiewicz is researcher of PhD programme in Research in Arts at the Academy of Arts, University of Castilla la Mancha in Spain. Her works tends to focus on run down surroundings, transitory spaces and the relation between the conscience and unconscious and its individual or collective statement. She exhibits in Austria, Spain, Serbia, Italy, Croatia, BIH and UK and her works has been shown at festivals in USA, Sweden, England, Austria, Serbia, France, Portugal, Germany, Mexico, Spain, Greece and Russia. She lives and works in Austria, Serbia, Spain and Poland.

<http://adakobusiewicz.com/>

<http://prinzip.itsch.org/>